

FALURÉSZNEVEK ÉS A KÖZLEKEDÉST SZOLGÁLÓ HELYEK NEVEI TISZASZÖLŐSÖN

DR. FEKETE PÉTER

(Közlésre érkezett: 1978. december 31.)

A magyar földrajzinév-kutatásban jelentős állomásnak tekintik az 1958. évet. Ettől kezdve a névélettani kutatás területén, az elméleti kutatásban s a hagyományos történeti ágon egyaránt fellendülés tapasztalható (vö. SEBESTYÉN ÁRPÁD, Újabb eredmények és feladatok földrajzinév-kutatásunkban. MNyj. XIII. 37). Nagyon aktuális kérdést fejteget mégis MEZŐ ANDRÁS, amikor egyetértve SEBESTYÉN ÁRPÁD megállapításával felhívja a figyelmet arra, hogy a jelentős eredmény mellett egy területen, a földrajzi nevek egy csoportjának elemzésével adósak vagyunk. LŐRINCZE LAJOSra hivatkozva a mesterséges úton keletkezett nevek tudományos vizsgálatának fontosságát hangsúlyozza. Idézi még BÁRCZI GÉZA, EPERJESSY KÁLMÁN ide vonatkozó műveit is (MEZŐ ANDRÁS, A belterületi hivatalos névadás néhány sajátossága. MNy. LXV [1969], 198).

Ismeretes, hogy a népi és hivatalos nevek között nem könnyű a határ megvonása. A népi név hivatalossá válhat, a hivatalos pedig a közösségi eredetű nevekhez idomulhat, népi névvé válhat (MEZŐ, i. m. 199). A hivatalos névadók a legtöbb esetben gazdag forrást találhatnak a belterületi népi nevekben, azonban az az általános tapasztalat, hogy ezt a forrást nem szokták észrevenni.

INCZEFI GÉZA szerint a lakosság névalkotó tevékenysége ma is tovább folyik a természetes névadásban. Ennek következtében az utcáknak gyakran két (néha több) nevük is van. Ezek között egy-két mesterséges (hivatalos) név és egy vagy több népi (természetes) név található. Az idősebbek őrzik jobban a régieket, a fiatalság tanulja meg hamarabb az újakat (INCZEFI GÉZA, Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata. Budapest, 1970. 130). INCZEFI szerint népi eredetű hivatalos nevekről nem lehet beszélni (vö. A földrajzi nevek terminológiájáról és a vele összefüggő kérdésekről. SZTFTK. 1965. 128).

Az igaz, hogy LŐRINCZE LAJOS is külön beszél természetes elnevezésekről és mesterséges elnevezési módokról, úgynevezett „hivatalos” vagy „tudatos” elnevezésekről (FÖLDÉL. MNyj. XIII, 23–24), amikor tisztázza ezeknek a fogalmát, de ez nem zárja ki, hogy a kettő közötti viszony vizsgálatára ne lenne szükség. Ezt a viszonyt kutatva állapítja meg MEZŐ, hogy a hivatalos nevek csoportjából nem lehet kizárni a közösségi eredetűeket. Ha a névadó hatóság a régi népi (természetes) neveket tette kötelezővé hivatalos fórumokon, a hivatalos nevek közé tartoznak. A hivatalos névadásban gyakran megváltozik a népi eredetű név jelentése és funkciója, tehát megtalálható benne a mesterséges elnevezési módra jellemző egyéni alkotás mozzanata, másrészt a hatóság sem szakad el a vidék közösségi névrendszerétől, s a belterület részeinek olykor a természetes névalkotás módján ad hivatalos nevet (Mező, i. m. 199).

Nagy figyelmet érdemelnek MEZŐ ANDRÁS sorai azért is, mert a falvak *utcait, útjait* túlnyomó részben a felszabadulás után nevezték el hivatalosan. A községeknek általában tudatos névadási hagyományuk nem volt, így a névadást semmiféle szempont nem irányította. A legtöbb helyen önkényesen végezték el, legfeljebb jól vagy rosszul ellesték a városi példákat. Nincs a magyarságnak névkultúrája, állapítja meg MIKESY SÁNDOR. Fel kell hívni a figyelmet névkultúránk kezdetleges állapotára, viszonylagos elmaradottságára. A negatívumok feltárásával segíthetjük az előrehaladást (MIKESY, Névkultúránk helyzete és emelésének módja. NYTKFTK. 2. kötet. 1968. 234., 236).

A jelenlegi helyzet megváltoztatásának első lépéseként talán a legfontosabb a helyzet reális feltárása, mert csak ezen az alapon lehet a változtatás helyes módszerét, útját megtalálni. Minél több községben történik meg a belterület névanyagának a feltárása, a hivatalos és népi nevek összevetése, annál könnyebb a névadás helyes módszerének kiválasztása és a megfelelő tanácsadás.

Ez a cél vezetett ahhoz, hogy egy nagyobb terjedelmű (Tiszaszőlős község földrajzi nevei című) dolgozatomból összefoglalóan bemutassam a belterületi neveket. A faluban megtalálható régi belterületi nevek mind népi nevek. A hivatalos elnevezés nem volt gyakorlat a községben, a hatóság a lakosságnak küldött iratokon csak a házszámot tüntette fel. Ez nem okozott a tájékozódásban nehézséget: a felszabadulás előtt 520 ház volt a faluban. A még ma is fellelhető népi nevek a település régi állapotáról adnak hű képet. Az idősebb emberek szerint „*a gyerekek úgy tanulták, hogy Szöüllös fővizeji Pap ere, Petykér, Nőuborda, Gellér*”. Tulajdonképpen ezen régi erek közötti hátság kiemelkedésre épült a falu. A *Petykértől* elválasztva alakult ki egy kis falurész, a *Topáncs*. A *Nőuborda* melletti enyhe hátság rész a *Vermes-hát, Vermes-halom* stb., stb.

Az összevetés kedvéért először a belterületi hivatalos neveket mutatom be. Ezután a belterületi régi népi nevek következnek két részre (Falurésznevek, A közlekedést szolgáló belterületi helyek nevei) bontva, majd a közlekedést szolgáló külterületi helyek neveit tárgyalom. A népi nevek mellett feltüntettem a mai hivatalos neveket is, ha ilyenek vannak. A ma még élő népi neveket fonetikusan, a hivatalos neveket a köznyelvi helyesírásnak megfelelően, a kihaltakat a levéltári iratban talált formában írom. A hivatalos nevek kiejtett változatait a nevek után zárójel között mutatom be. A ma már nem élő neveket □ jellel jelölöm. A népi neveket köznevük alapján rendszerezem, s ennek megfelelően sorolom fel. Belterületi névnek tartok minden olyan nevet (ház, kút stb. nevét), melyet a falu közössége tájékozódásra felhasznált vagy felhasznál. (Az itt bemutatott nevek adattárát 1. TK. VII [1969], 207–226.)

Nem tartozik szorosan a belterületi nevekkal kapcsolatos problémákhoz, de mivel a belterületi útneveket itt bemutatom, a külterületi utak nevét is felsorolom. Ezeknek a száma a községben olyan kevés, hogy külön részletezésnek nem sok értelme volna.

Végezetül néhány általános következtetést vonok le.

I. A belterületi hivatalos nevek

A) A táj és a név kapcsolata reális:

1. *Föld út* (Föld út). – A falu délnyugati szélén vezető széles földút. A földút köznévi értelemben igen gyakran használatos, a falu belterületén is sok ilyen út van. Ez a szó így az elnevezés funkcióját nem tölti be.

Gát utca (Gát ucca). – A Tisza irányába tartó igen keskeny gyalogút a *Topáncs* nevű felurészen. Népi neve nem volt. A lakosság körülírással, egy-egy ott lakó ember

nevének megjelölésével szólt róla. Pl. „*A Topáncon a közbe, a Topáncon a Pálmai közibe*” stb.

Nyárfás utca (Nyárfás ucca). – Egy nyárfával beültetett terület (régi neve *Kizs-Géllér*, mai neve *Liget*) és a *Vadas* nevű falurész közötti rövid földút neve.

Sport utca (Sport ucca). – A régi *Klány-gyép* helyén 1945 után kialakított falurész egyik utcájának a neve. Korábban ezen a területen volt a futballpálya.

2. *Dögei József utca* (Dögeji József ucca), *Fehér Imre utca* (Fehér Imre ucca), *Szarvas Sándor utca* (Szarvas Sándor ucca). – A három név 1919-ben kivégzett helybeli kommunista neve. A róluk elnevezett utcában laktak.

B) A tájnak és a névnek nincs kapcsolata:

1. A megkülönböztető elemek elvont, szimbolikus fogalmak: *Alkotmány utca* (Alkotmány ucca), *Béke utca* (Bíke ucca), *Felszabadulás útja* (Felszabadulás úttya), *Szabadság tér* (Szabacssák tér).

2. A megkülönböztető elem a nemzeti múlt (történelem, irodalom) kimagasló alakjainak a neve: *Árpád utca* (Árpád ucca), *Bajcsy-Zsilinszky Endre utca* (Bajcsi-Zsilinszki ucca), *Bem apó utca* (Bem apó ucca), *Damjanich utca* (Damjanics ucca), *Deák Ferenc utca* (Děák Ferenc ucca), *Dózsa György utca* (Dóuzsa György ucca), *Gárdonyi Géza utca* (Gárdonyi Géza ucca), *Hét vezér utca* (Hét vezér ucca), *József Attila utca* (József Attila ucca), *Katona József utca* (Katona József ucca), *Kisfaludy köz* (Kisfaludi köz), *Kossuth Lajos utca* (Kosút Lajos ucca), *Petőfi Sándor utca* (Petőüfi Sándor ucca), *Rákóczi Ferenc utca* (Rákóuci Ferenc ucca), *Táncsics Mihály utca* (Táncsics Miháj ucca), *Vörösmarty Mihály utca* (Vörösmarti Miháj ucca), *Zrínyi Miklós utca* (Zrínyi Miklós ucca).

3. A megkülönböztető elem a magyar vagy a nemzetközi munkásmozgalom kiemelkedő alakjainak a neve: *Lenin utca* (Lenin ucca), *Ságvári Endre utca* (Ságvári jEndre ucca), *Sallai Imre utca* (Sallaji jImre ucca).

4. A megkülönböztető elem a II. világháború felszabadító hőseire emlékeztető név: *Vörös Hadsereg utca* (Vörös Hatsereg ucca).

5. A megkülönböztető elem ismeretlen indítékból keletkezett növénynév: *Liliom utca* (Lilijom ucca).

A hivatalos nevek száma 35. Valamennyit élőnek számítottam, mivel a hivatalos érintkezésben (posta, közigazgatás) ezeket használják. A *Bajcsy-Zsilinszky Endre utca* kivételével mindig a teljes név szerepel, a keresztnév csak ott marad el, ahol a hivatalos névadók is elhagyták. Ez a tény is azt igazolja, hogy a lakosság ezeket a neveket nem tette magáévá, szükségből a hivatalos fórumokon él vele.

II. A belterületi népi nevek

A) Falurésznevek

A *járás, köz, sor, út* alapelemű nevek kivételével ide sorolok minden belterületi nevet.

1. *Vízrajzi nevek*

ér: eredetileg 'nagyobb vízállás kiágazása', ma 'fenekes, laposas terület, alkalmi víz-állás'. A falu *ér* alapelemű neveinek száma összesen 16. Ebből 3 a belterületi név.

□ *Nóborda ere*. — Ma *Nóuborda*. Nyárfával beültetett vízenyős terület a falu közepén. Régen a falun keresztül vezető vízér volt. Kiszáradása következtében egy része a rá nyúló kertekhez csatolódtott, fel is töltődött. A kertek így két területre szakították. Déli részének, a kisebbik felének a mai neve *Kis-Nóuborda* lett. A *Nóuborda* melletti út hivatalos neve *Katona József utca*.

Kis-Nóuborda. — L. *Nóborda ere*. A mellette levő út hivatalos neve *Felszabadulás útja*.

Pétykér. — A *Topáncs* nevű falurész és a falu közötti széles földút és a mellette levő nagyobb hajlat, mely az út melletti kerteknek is része. Régen a falu alatti *Tóu* és a *Bornyú-sziget-tóu* közötti ér volt. Az út mai hivatalos neve *Bajcsy-Zsilinszky Endre utca*.

Kút: 'ásott, illetve emberi beavatkozással létrehozott és körülépített víznyerő'. A vele alkotott nevek száma 12, ebből belterületi név 6.

Fűrot-kút. — Speciális szerszámokkal készített, nyomócsővel működő közkút a falu közepén. Korábban egy nagy falurész vízellátását szolgálta. Jelentőségét elvesztette, ma már vízvezeték van a faluban. A mellette levő utcák hivatalos neve *Vörös Hadsereg utca*, *Rákóczi Ferenc utca*.

Kakas-kút. — Gémeskút volt a korábbi falu szélén. Nevét a mellette levő *Kakas-malomról* kapta (l. ott). A kút ma már nincs meg. A mellette levő út hivatalosan *Vörösmarty Mihály utca*.

Kerekes-kút. — A *Fűrot-kútnak* megfelelő kút a régi *Piac tér* mellett. A különbség, hogy a víz felnyomására nagy kerék szolgál. Jelentőségét szintén elvesztette. Nevezik *Pijaci-kútnak* is

□ *Pap-kút*. — A református paplak melletti közös gémeskút volt. A mellette levő út hivatalos neve *Katona József utca*.

Pijaci-kút. — Azonos a *Kerekes-kúttal*.

Salétrom-kút. — Gémeskút a *Csirezug* nevű falurész mellett. Jelentőségét szintén elvesztette. A régi salétromfőzés emléke lehet. A népi magyarázat szerint „*rigén vizes, döngölt falú házak vóutak. A rigi világba úcs csinálták a salétromot, hogy elméntek a paraszházakho, oszt égyg ásóunyomra kiszéttik a hász főüggyit, elvittika szomszít kössigégbe, mer pizt attak írte. A kiszédét főüt helyüre vizes, nyirkos főüdet tettek, a gyerekékét még rá is pisíltették, hoty hamarap salétromosoggyon*”. KOVÁCS BÉLA felsorolja a Magyarországon levő sziléziták salétromfőző helyeit. A környező községekből ott található a szomszédos *Tiszafüred* és *Tiszaigar*, a kissé távolabbiak között *Egyek*, *Kunhegyes*, *Kunmadaras*. KOVÁCS BÉLA utal arra is, hogy a lakóházak földjét kiásták és elhordták, a kiszedett föld helyére újat hozattak. A salétromszérű rendszerint kiszáradt mocsár vagy mélyebben fekvő területen volt (KOVÁCS BÉLA, A debreceni salétromfőzés története. Bölcsészdoktori értekezés. Debrecen, 1941. A debreceni Tisza István Tudományegyetem történelmi szemináriumának kiadványa. II. 5, 15, 40., vö, még NYÁRÁDY MIHÁLY, Salétromfőzés Szabolcs megyében a XVII–XIX. században. A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve. I. 1958. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat. Bp., 210). A szőlősi *Salétrom-kút* az egykori *Kizs-Géllér* szélén igen szikes, vízenyős területen van, a házakból kihordott föld pótlására az említett célból igen alkalmasnak látszik. A kút mellett levő út *Zrínyi Miklós utca*.

2. Térszinformanevek

halom: 'kerek alakú, kúphoz hasonló kiemelkedés'; a belterületen: 'széles, háts, enyhe kiemelkedés'. A *halom* alapelemű nevek száma 13. Ebből belterületi név 1.

□ *Vermes-halom*. — A *Nóuborda* melletti háts kiemelkedés neve. A falubeliek szerint itt voltak az első házak, meg ide vermelték el a búzát. Egyesek szerint a vermet lakásként is használták. „*Ev vóut a falu legnagyobb (értsd: legmagasabb) heje, ide jásták el a búzát még a rost. It mindénki vermēt ástott, osz kijigettik, valósággal úgy, mint éggv edínyt, zsúppal bélítettik, náddal bēfítettik, oz bētapasztották, még évekig is ot vóut*”. Az 1728. évi lakóhely-statisztika szerint Szőlőson 15 vályogház, 19 kunyhó és 10 verem volt (SOÓS IMRE, A jobbágyföld helyzete a szolnoki Tiszatájon. Damjanich János Múzeum. Szolnok, 1958. 14). Az itt levő tér hivatalos neve *Szabadság tér*.

hát: 'hosszan elnyúló, viszonylag széles, enyhe kiemelkedés'. A *hát* alapelemű nevek száma 26. Ebből belterületi név 1.

□ *Vermes-hát*. — Azonos a *Vermes-halom*mal.

tér: a belterületen 'különböző állapotban levő, különböző rendeltetésű térség, falurész'. A külterületen 'kiszáradt, használhatatlan tómeder'. Hat névben található meg, ebből 5 belterületi név.

□ *Levente tér*. — A felszabadulás előtt a leventék gyakorlatozó, gyülekező helye. Másik neve *Szobor tér*. Itt áll az I. világháborúban elesett katonák emlékműve. Mai hivatalos neve *Szabadság tér*. A *Levente tér*, *Szobor tér* a régi *Vermes-halom* egy része.

□ *Piac tér*. — Az egykori *Faluháza* melletti kis tér, akkor a falu piacának a helye. Régi rendeltetésére semmi sem emlékeztet. A falubeliek szerint nevezték *Piacnak* is.

Szobor tér. — Azonos a *Levente tér*rel.

□ *Vásártér*. — A *Temető* melletti kisebb tér volt. Nagyobb vásárokat a községben sohasem tartottak. Virágzó lótenyésztés folyt, s a katonaság rendszeresen járt a faluba lovat vásárolni. Erre a térre vezették az eladásra szánt lovakat. Ma lakóházak állnak a helyén. A mellette levő utak hivatalos neve: *Dózsa György utca*, *Béke utca*.

zug: eredetileg 'két víz, illetve víz kanyara által közrefogott terület, félsziget', ma 'két fenékszerű mélyedés közötti háts terület', illetve a belterületen 'falurész'. A *zug* 4 névben található meg, ebből 1 a belterületi név.

Csirezug. — Azonos a *Csirejül*issel (l. ott).

3. Gazdaságtörténeti nevek

gyep: eredetileg 'legelő', ma 'falurész' is. A *gyep* alapelemű nevek száma 4. Ebből belterületi név 1.

Klány-gyep. — A felszabadulás előtt a Klein család birtokához tartozó legelő volt az akkori falu szélén. A falurész mai hivatalos utcanévei: *Hét vezér utca*, *Sport utca*, *Damjanich utca*, *Bem apó utca*, *Árpád utca*, *Vörösmarty Mihály utca*.

kert: eredetileg 'egyetlen személy tulajdonában álló, családi házzal, gazdasági épületekkel ellátott, nagy, körülkerített terület'. Ma 'több önálló, körülkerített kerttel rendelkező családi házból álló falurész' is. A vele alkotott nevek száma 8. Valamennyi belterületi név.

□ *Fekete-kert* (a mellette levő út hivatalos neve *Alkotmány utca*). □ *Széky-kert*, *Cirjárné kertye* (a mellette levő út és tér hivatalos neve *Dózsa György utca*). *Levente-kert*, □ *Menyhért-kert* (a mellette levő út hivatalos neve *Föld út*). Mindegyik név több házból álló falurészt jelöl. A megkülönböztető elem mindegyik esetben a kert régi tulajdonosának a neve.

Klán-kert. — Urasági tulajdon volt. Ma a községi piac, tanácsháza, terményraktár, ÁBC áruház és a posta van a régi kert helyén. A mellette levő utak hivatalos neve *Vörös Hadsereg utca*, *Dózsa György utca*.

Jeddzőj-kert. — A régi jegyzői lakás több holdas, nagy, körülkerített kerttel.
Templom-kert. — A református templommal együtt körülkerített, nagy parkírozott terület.

4. Állatnevek

vadas: eredetileg 'vadaskert', ma 'falurész'. Egy névben él.

Vadas. — Az egykori *Kizs-Géllér*, mai *Liget* melletti falurész. A hagyomány szerint Széky Péter földbirtokos vadaskertje volt. A falurész utcáinak hivatalos neve *Nyárfás utca* és *Liliom utca*.

5. Növényzeti gyűjtőnevek

liget: 'kis nyárfaerdő'. Egy belterületi névben fordul elő.

Liget. — Nyárfával beültetett vízenyős talajú terület, lapos a *Csirejűlis* és a *Vadas* nevű falurészek között. Korábbi neve *Kizs-Géllér*. A mellette levő út hivatalos neve *Nyárfás utca*.

6. A területhez fűződő esemény a névadás alapja

ülés: eredetileg 'madarak tartózkodási helye', ma 'falurész'. Egy belterületi névben fordul elő.

Csirejűlis. — Az egykori *Kizs-Géllér* és a *Tóy* beszögellése között épült falurész neve. Másik neve *Csirezug*. Nevét a hajdan ott tanyázó vízcisirkékről kapta. A falurész útjának hivatalos neve *Zrinyi Miklós utca*. A *Kizs-Géllér* másik oldalán levő falurész neve *Vadas*.

7. A területre jellemző tulajdonság a névadás alapja

topáncs: 'falurész'. Egy névben található meg.

Topáncs. — Viszonylag nagy falurész. Régen a *Tóu*, *Bornyú-sziget-tóu* és a *Pétykér* fogta közre. Tavasztól őszi rendkívül nagy volt a sár ezen a falurészen. Az itt levő utcák hivatalos nevei *Bajcsy-Zsilinszky Endre utca*, *Gát utca*, *Táncsics Mihály utca*. A *topáncs* közsökként nem él, jelentését a helyi lakosság nem ismeri, értelmezni nem tudja.

8. Műtárgynevek

ház: 'emberi lakóhelyül szolgáló épület', a belterületen 'a régi falusi közigazgatás székhelye'. A *ház* alapelemmel alkotott nevek száma 5, ebből belterületi név 2.

□ *Faluháza.* — 1950 előtt a községi közigazgatás központja volt, itt székelte a községi elöljáróság, itt voltak a hivatali helyiségek. Ma pékség van a helyén.

□ *Községháza.* — Azonos a *Faluházával*.

kocsmá: 'szeszest italt árusító hely'. 9 névben található meg. Ebből 7 belterületi név.

□ *Görbe* (L alakú volt az épület), □ *Lucskos* (a környékre jellemző tulajdonság volt a névadás alapja, a mellette levő út neve *Felszabadulás útja*, □ *Porcsin* (a faluszéli legelő, a *Klány-gyep* melletti kocsmá volt. A mellette levő út neve *Hét vezér utca*). □ *Becsali*, □ *Csali* (a két név azonos kocsmát jelöl, a népi humor, találékonyság megnyilvánulása), □ *Édeslyukú kocsmá* (*Élcsjúkú kocsmá*, „kikapós menyecske vóut a tulajdonosa”). A mellette levő út hivatalos neve *Rákóczi Ferenc utca*. □ *Kotlós kocsmá* (eredete és helye bizonytalan).

malom: 'eredetileg szélmalom', ma 'lakóház'. Egy névben található meg.

Kakas-malom. — A régi falu szélén levő malom volt. Egy rézkakas állt a malom tetején. A mellette levő út hivatalos neve *Árpád utca*.

műhely: eredetileg 'kovácsműhely', ma 'lakóház'. Egy belterületi névben található.

Jóuvír-műhej. — A falu legnevesebb gépészkovácsának (Jóvér Ferencnek) a lakása és műhelye volt. Ma már erre a régi állapotra semmi sem emlékeztet. A mellette levő út hivatalos neve *Alkotmány utca*.

temető: 'emberi temetkezésre, valamint állatok elföldelésére használt, körülkerített terület'. Három névben fordul elő, kettő belőle belterületi név.

Temetőü. — 1960-ig a község temetkezési helye. A mellette levő út hivatalos neve *Béke utca*.

Zsidóu temetőü. — A *Temetőü* mellett az izraelita vallású emberek temetkezésére külön elkerített terület.

templom: 'istentisztelet céljára szolgáló épület'. Egy névben található meg.

Zaidóu templom. — Izraelita imaház volt. Ma egy üres, beépítetlen, körülkerített telek. A mellette levő út *Kossuth Lajos utca*.

9. Településnevek

tanya: 'lakóház(ak)ból, gazdasági épület(ek)ből álló külterületi kisebb település'. 13 névben fordul elő. Egy belőle belterületi név.

Klán-tanya. — A régi faluhoz közel eső, cselédházakból, gazdasági épületekből álló település volt Klein Miklós tulajdonában. Ma a *Klány-gyèppel* együtt beépült, s a mai falu szélén levő falurész. A mellette levő út hivatalos neve *Árpád utca*.

B) A közlekedést szolgáló belterületi helyek nevei

A belterületi *járás, köz, sor, út* alapelemű neveket sorolom ide. *Utca* alapelemű népi név a községben nem volt.

járás: 'széles, az állatoknak legelőre hajtására szolgáló földút és szekérút'. Két névben található meg, mind a két név ugyanazt az utat jelöli.

Csorda járás, Csürhe járás. Mai hivatalos neve *Béke utca*.

köz: 'nagyobb utakat összekötő, keskeny, rövid földút, valamint zsákutca'. Hat névben található meg.

Jeddzőü köz. — A *Jeddzőü-kert*be vezető rövid, keskeny földút, zsákutca.

Kalmár köz. — Keskeny, kanyargós, rövid földút. *Kalmár* a köz mellett levő nagy kert egykori tulajdonosának a neve. Mai hivatalos neve *Sallai Imre utca*.

Kis köz. — Keskeny gyalogút. Hivatalos nevet nem kapott.

Pete Pista köze. — Rövid, keskeny, kanyargós földút. *Pethe István* az út kezdeténél lakó jó módú ember volt. Mai hivatalos neve *József Attila utca*.

Szövetkezet köz. — A felszabadulás előtt a HANGYA szövetkezet melletti földes szekérút. Mai hivatalos neve *Madách Imre utca*.

Templom köz. — A templom és a *Nóuborda* közötti keskeny földút. Mai hivatalos neve *Katona József utca*.

sor: 'falurész és út'. Egy névben található meg.

Új sor. — Az 1930-as években épült falurész és a házsorok közötti két földút neve. A két utca mai hivatalos neve *Deák Ferenc utca* és *Gárdonyi Géza utca*.

út: 'közlekedésre szolgáló, különböző szélességű és minőségű sáv.' 13 névben található meg, ebből belterületi név 4.

Csinált út. — A falun keresztül vezető makadámút. Nevezik *Köves útnak*, egy részét *Darvas útnak* is. Mai hivatalos neve *Vörös Hadsereg utca*.

- *Darvas út.* – Darvas József a XVIII. században a falu birtokosa. L. még *Csinált út.*
Kérészt út. – A *Vörös Hadsereg utcát* keresztező makadámút. Mai hivatalos neve *Kossuth Lajos utca.*
Köves út. – L. *Csinált út.*

III. A közlekedést szolgáló külterületi helyek nevei

Allé: eredetileg 'nagy fákkal szegélyezett, széles dűlőút egy urasági birtokon', ma szántóterület része. Két névben fordul elő. Úgy látszik, hogy a nevet átvitték a régi út melletti szántó jelölésére, ma az út helyett dűlőt jelöl. Gyakran elhangzik ilyen mondat is: „Nagy esőü vóut a Nagyalén.”

- *Kis-allé.* – A rövidebb út neve volt.
 □ *Nagy-allé.* – A hosszabb út neve volt.
átjáró: 'töltésen (gáton) keresztül vezető szekérút'. Hat névben található meg.
Aranyosi-átjáró, Csapóu-átjáró, Csérje-átjáró, Csü-átjáró, Göbe-átjáró, □ *Kis-foki-átjáró.* Valamennyi a Tisza gátján átvezető szekérút. A megkülönböztető elem az átjárónál levő dűlő neve.

gát: 'közlekedés céljára készült töltés'. Öt névben fordul elő.

- *Gellért-gát.* – A *Géllér-tó* vezető töltésút.
 □ *Györgyei-gát.* – A Györgyei-féle birtokon vezető töltésút.
 □ *Holittcher gátja.* – Urasági birtokon vezető töltésút.
 □ *Pap ere-gát.* – A *Pap erén* vezető töltésút.

Pünkös-tó-gát. – A *Pünkös-tó*hoz vezető töltésút.

járó: 'azonos az átjáróval'. 8 névben található meg.

Aranyosi-járó. – Azonos az *Aranyosi-átjáró*val.

Csapóu-járó – Azonos a *Csapóu-átjáró*val.

Csérje-járó. – A Tisza gátján átvezető út a *Csérje* nevű dűlőben.

Csü-járó. – Azonos a *Csü-átjáró*val.

Göbe-járó. – Azonos a *Göbe-átjáró*val.

Gréfli-járó. – A Tisza gátján át vezető út a *Graefl-féle* birtokon.

□ *Kis-fok-járó.* – Azonos a *Kis-foki-átjáró*val.

Vilmán-járó. – A Tisza gátján át vezető út. Nevét Wildmann Adolf haszonbérllőről kapta.

kapu: 'nagy fák közötti keskeny út bejárata'. Egy névben található meg.

□ *Vaskapu.* – A Tisza melletti nagy erdőben levő szűk dűlőút bejárata.

rámpa: 'azonos az átjáróval'. Négy névben található meg.

Aranyosi-rámpa. – Azonos az *Aranyosi-átjáró*val.

Gréfli-rámpa. – Azonos a *Gréfli-járó*val.

Sóus Julis-rámpa. – Vasúti töltésen át vezető szekérút, *Sóus Julis* a hagyomány szerint régen a rámpa melletti kocsmá tulajdonosa volt.

út: 'közlekedésre szolgáló, különböző szélességű sáv'. A külterületen 9 névben található meg.

Aszóúji-út. – Az *Aszóu* nevű dűlőbe vezető, nyílegyenes, széles földút. Nevezik *Vonal-útnak* is. Egy része belterület. Ennek hivatalos neve *Hét vezér utca.*

Dörzsi út. – A szomszédos Tiszaderzsre vezető országút.

Füredi út. – A szomszédos Tiszafüredre vezető országút.

□ *Halászi út.* — Eredetileg a Tisza másik oldalán fekvő Tiszahalászra vezetett. Keskeny dűlőút. Mai neve az út melletti földterület tulajdonosáról *Tóut Pista úttya*.

□ *Határ-út.* — A Tiszafüred és Tiszaszőlős határa közötti dűlőút neve volt.

Igari út. — A szomszédos Tiszaigarra vezető földút. Egy részének *Gellért-gát* volt a neve (1. ott).

Róukási-út. — A falutól legtávolabb eső *Róukás* nevű nagy határrészre vezető dűlőút.

Tóut Pista úttya. — Azonos a *Halászi úttal* (1. ott).

Vonal-út. — Azonos az *Aszóuji-úttal* (1. ott).

Összefoglalás

A belterületi hivatalos (mesterséges) nevek száma 35. Ebből 31 az *utca* alapelemű nevek száma, és csak 2 nevet alkottak az *út*, *útja*, egyet a *köz* és egyet a *tér* alapelemmel.

A belterületi népi (természetes) alkotású nevek száma összesen 56. Ebből falurésznév 43, a közlekedés céljára használt objektum neve 13. A 13 névhez 4, a 43 falurészhez 19 alapelemet használt fel a falu közössége. Mindez arra utal, hogy a tájékoztatóra inkább a falurészneveket alkalmazta a lakosság. A nevek száma azt is mutatja, hogy korábban a kisebb területű falu egyes részeinek elnevezésére több nevet használtak, mint amennyit a mai jóval nagyobb területű falu utcáinak elnevezésére alkottak a hivatalos névadók. Ez azért is figyelemre méltó, mert a megmaradt, nagyobb részükben még ma is élő népi nevek mellett az alkalmi elnevezések egész sorát is használták a tájékoztatóra.

A hivatalos névadás több esetben nevet adott olyan *útnak*, *köznek*, *zugnak*, amelyek addig nem volt kialakult népi neve, ugyanakkor név nélkül hagyott olyan falurészeket, a falurészekben levő utakat, amelyeknek elnevezésére felhasználhatta volna a népi fogantatású neveket. A névadó hatóság még olyankor sem élt a régi népi nevek felhasználásával, amikor ez a legkézenfekvőbb lett volna. Ezeknek a népi neveknek elevenségét nagyon jól mutatja, hogy az 56 névből még ma is él 36. Ez több, mint a mai hivatalos nevek száma. A válogatás lehetősége így még ma is adva van a hatóság számára.

Nagy kár, hogy a régi, gazdag tartalmú neveket a hivatalos névadás teljesen mellőzte, hogy egyetlen népi nevet sem fogadott el, nem tett hivatalossá, pedig szép számmal talált volna olyanokat, amelyek a falu régi állapotáról, helyzetéről stb. tanúskodhatnának (1. a neveknél). A hatóság néhány esetben figyelembe vette a környék mai jellemzőit (például *Nyárfás utca* stb.), de túlnyomó többségben a nagyvárosi névadási gyakorlatot követve, különösebb szempont nélkül a történelem, irodalom, a munkásmozgalom kiemelkedő alakjainak nevét használta fel a névadásban. Ez az eljárás sietteti a régi népi nevek kihalását. A fiatalok már nem használják, egyre kevesebben ismerik ezeket a népi neveket. A faluból sokan elköltöztek, az otthon maradt rokonsággal való levelezés már az új, hivatalos nevekkal történik. A hivatalos iratokban is ezeket az új neveket használja a helyi lakosság. A régi nevek egy részének hivatalossá tétele elősegítette volna, esetleg az ezutáni alkalmazása elősegítené ezeknek a falu helyzetének, gazdasági, társadalmi viszonyainak emlékét őrző neveknek a fennmaradását. Egy-egy községre, így Tiszaszőlőstre vonatkozóan is kevés írásos emlék maradt fenn. A régi népi nevek beszédes emlékei, „műemlékei” lehetnének a falu történetének, egykori helyzetének.

A külterületi útnevek száma 35. Ez a szám nagynak látszik, azonban a 35 név a nevek párhuzamossága folytán csak 24 utat jelöl. Ebből 2 az *allé*, mely urasági birtokon levő út volt, 4 a szomszéd községekbe vezető országút, 1 a szomszéd község határa mellett vezető elválasztó út, 1 a *kapu* alapelemű erdei út. A Tisza gátján és a vasúton átvezető

átjárót 3 alapelemmel (*átjáró, járó, rámpa*), 18 névvel jelölték. A *gát* alapelemmel jelölt utak száma 5. Mind a *tavakon, ereken* való közlekedés céljára készült. Ha az említett útneveket leszámítjuk, tipikus dűlőút-elnevezésre csak 5 név marad. Ez az öt név is csak 3 dűlőutat nevez meg. Mind a három a határ legtávolabbi pontjára vezet. Ezek az adatok ellene szólnak BACHÁT LÁSZLÓ megállapításának, mely szerint a külterületen minden dűlőútnak van kialakult neve (MNy. LXIV, 483). Úgy látszik, a dűlőút elnevezésének szokása országrészenként is változó.

(A nevek adattárát, a felhasznált forrásanyag és irodalom jegyzékét l. TK. VII [1969], 207–226, VIII [1970], 404–405.)